

ZAMONAVIY O'ZBEK TILI LEKSIKASIDA RAQAMLI MADANIYATNING TA'SIRI VA NEOLOGIZM SO'ZLAR INTEGRATSIYASI

Nafasova Yulduz Shuxratovna

Samarqand Zarmed Universiteti, O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi

E-mail: yulduz_development@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17491690>

Annotatsiya. Tezida zamonaviy raqamli madaniyat ta'sirida o'zbek tilida yuzaga kelayotgan leksik o'zgarishlar tahlil qilinadi. Neologizmlar tizimi va ularning o'zbek tili grammatik tuzilmasiga integratsiyasi lingvokulturologik nuqtai nazardan yoritiladi. Raqamli kommunikatsiya, internet, marketing va axborot texnologiyalariga oid yangi birliklarning morfologik, semantik va uslubiy xususiyatlari misollar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, raqamli madaniyat o'zbek tili leksikasida yangi semantik qatlamni shakllantirgan, bunda tilning milliy xususiyatlari bilan global innovatsiyalar o'zaro uyg'unlashgan.

Kalit so'zlar: neologizm, raqamli madaniyat, globalizatsiya, o'zbek tili, lingvokulturologiya, leksik integratsiya, semantik kengayish.

Abstract. This article explores the lexical changes in the Uzbek language influenced by digital culture. It focuses on the system of neologisms and their integration into the grammatical and cultural structure of the Uzbek language. The study analyzes the morphological, semantic, and stylistic features of new lexical units related to digital communication, marketing, and information technologies. The findings reveal that digital culture has created a new semantic layer in the Uzbek lexicon, where national linguistic characteristics harmoniously merge with global innovations.

Key words: neologism, digital culture, globalization, Uzbek language, linguoculturology, lexical integration, semantic expansion.

Аннотация. В тезисе анализируются лексические изменения в узбекском языке под влиянием цифровой культуры. Рассматривается система неологизмов и их интеграция в грамматическую и культурную структуру узбекского языка. На основе примеров исследуются морфологические, семантические и стилистические особенности новых слов, связанных с цифровыми коммуникациями, маркетингом и информационными технологиями. Установлено, что цифровая культура сформировала в узбекской лексике новый семантический слой, в котором национальные особенности языка сочетаются с глобальными инновациями.

Ключевые слова: неологизм, цифровая культура, глобализация, узбекский язык, лингвокультурология, лексическая интеграция, семантическое расширение.

Bugungi globallashuv va raqamli kommunikatsiya davrida til inson faoliyatining barcha jabhalarida yangi vazifalarni bajarishga majbur bo'lmoqda. O'zbek tili ham zamonaviy texnologik jarayonlar, internet madaniyati va raqamli iqtisodiyot ta'sirida jadal leksik yangilanish bosqichini boshdan kechirmoqda.

Raqamli madaniyat – bu inson faoliyatining internet, virtual muloqot va axborot texnologiyalari bilan chambarchas bog'liq shaklidir. Ushbu jarayon tilda yangi atamalar, ifodalar, qisqartmalar va metaforik birliklarning paydo bo'lishiga sabab bo'lmoqda. Masalan,

“freelanserlik”, “streamer”, “chatbot”, “podkast”, “target”, “kontent yaratuvchi”, “update qilish”, “reels joylash”, “dizaynerlik” kabi birliklar til tizimida faol qo’llanmoqda.

Tilshunoslikda bu hodisa “leksik transformatsiya” yoki “neologizatsiya” deb yuritiladi. Neologizmlar yangi davr madaniyatining tildagi ifodasidir. Ular orqali jamiyatdagi yangiliklar, texnologik yutuqlar va ijtimoiy hodisalar til shaklida namoyon bo’ladi.

Raqamli madaniyat va yangi leksik qatlamning shakllanishi. Raqamli kommunikatsiya muhitida yangi ijtimoiy vaziyatlar yuzaga kelmoqda, bu esa yangi leksik birliklarning yaratilishini rag’batlantiradi. Internet tili – yangi madaniyatning ko’zgidir. Masalan, “story”, “reel”, “stream”, “content”, “update”, “vlog”, “influencer”, “startup”, “AI-assistent”, “UX-dizayn”, “login”, “logout”, “download”, “upload” kabi birliklar o’zbek tilida faol ishlatiladi. Ular raqamli faoliyatga oid yangi semantik maydon yaratmoqda.

Bu so’zlarning aksariyati ingliz tilidan kirib kelgan bo’lsa-da, o’zbek tilining fonetik-morfologik tizimiga moslashmoqda:

stream → *strim qilmoq, strimchi*

update → *updeytlash, updeyt qilmoq*

content → *kontent yaratish, kontentchi*

freelancer → *freelanserlik qilish*

chatbot → *chatbot xizmatlari*

Ushbu misollar shuni ko’rsatadiki, raqamli leksika o’zbek tili grammatikasi bilan tabiiy uyg’unlashmoqda.

Neologizmlarning morfologik va semantik integratsiyasi. O’zbek tili agglutinativ tizim bo’lgani sababli xorijiy ildizli so’zlar mahalliy qo’shimchalar yordamida yangi ma’nolar hosil qiladi. Masalan:

rebranding → *rebranding qilish, rebranding jarayoni*

marketing → *marketingchi, marketing strategiyasi*

design → *dizayner, dizaynerlik, dizaynercha yondashuv*

stream → *strimchi, strimlar, strim qilmoqda*

Bu jarayon o’zbek tili so’z yasash modellari bilan uyg’un holda kechmoqda. Xorijiy ildizli so’zlar tilda o’zlashar ekan, ularning ma’nosi kengayib, ko’p hollarda metaforik xususiyat kasb etadi. Masalan, “like” faqat “yoqtirish” ma’nosida emas, balki “tasdiqlash”, “qo’llab-quvvatlash” ma’nosida ham ishlatiladi: “Uning postiga ko’p layk bosishdi”, “Layk bilan fikrni bildirdi”.

Bundan tashqari, “story” so’zi ham ma’nodosh kengayish jarayoniga uchradi. U endilikda “hikoya” emas, balki “ijtimoiy tarmoqdagi qisqa video lavha” ma’nosida ishlatiladi. Shu orqali so’zning semantik bazasi o’zgarib, yangi konnotativ qatlam hosil bo’ladi.

Lingvokulturologik jihat: til va madaniyat o’zaro ta’siri. Neologizmlar nafaqat til yangilanishining belgisi, balki madaniyatdagi o’zgarishlarning ko’zgidir. Raqamli madaniyat orqali kirib kelgan so’zlar yangi avlod tafakkurida yangi dunyoqarashni shakllantiradi. Masalan, “influencer” so’zi avval tilimizda mavjud bo’lmagan ijtimoiy rol ni ifodalaydi – bu shaxs tarmoq orqali jamoatchilik fikriga ta’sir o’tkazuvchi shaxsdir. “Startup” esa yangi biznes falsafasini bildiradi, unda innovatsion fikrlash, mustaqil tashabbus va texnologik yangilik asosiy qadriyat sifatida namoyon bo’ladi.

Demak, yangi so’zlar orqali yangi ijtimoiy rollar, madaniy qadriyatlar va kommunikativ strategiyalar shakllanmoqda. Tilshunoslikda bunday holat “lingvokulturologik neologizatsiya” deb ataladi.

Semantik kengayish va milliy xususiyat. O‘zbek tili o‘zining milliy xususiyatlarini yo‘qotmagan holda global leksik oqimlarga moslashmoqda. Bunda har bir yangi so‘z milliy semantik maydonda o‘z o‘rnini topadi. Masalan:

“kontent yaratish” so‘z birikmasi *“ijodiy mahsulot tayyorlash”* ma’nosida ishlatiladi;

“chatbot” – *“avtomatik suhbatdosh”* tushunchasiga ega bo‘ladi;

“freelanserlik” esa *“mustaqil ishlash”* qadriyatini ifodalaydi.

Bu misollar shuni ko‘rsatadiki, global so‘zlar o‘zbek tili doirasida milliy tushunchalar bilan uyg‘unlashmoqda. Shu jarayon orqali tilda milliy identitetni saqlagan holda zamonaviylik ifodasi yuzaga kelmoqda.

Raqamli madaniyat o‘zbek tilida yangi leksik qatlamni shakllantirdi. Bu qatlam zamonaviy kommunikatsiya, texnologiya va madaniyat o‘zaro ta’sirida yuzaga keldi. O‘zbek tili xorijiy so‘zlarni o‘zlashtirar ekan, ularni fonetik, morfologik va semantik jihatdan o‘z tizimiga moslashtiradi.

Neologizmlar – bu jamiyat tafakkuridagi o‘zgarishlarning til ko‘rinishidir. Ular milliy madaniyatni global maydonda ifoda etishning vositasiga aylanmoqda. Shu sababli, raqamli madaniyat ta’sirida shakllanayotgan o‘zbek tili leksikasini o‘rganish bugungi tilshunoslikning eng dolzarb yo‘nalishlaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Akobirov Sh. Zamonaviy o‘zbek tili leksikasi va global ta’sir omillari. Toshkent: Fan nashriyoti 2023.
2. Karimova M. “Raqamli kommunikatsiya va o‘zbek tili leksikasi: yangi tendensiyalar.” O‘zbek tili va adabiyoti, №3. 2022.
3. Hasanov B. Neologizmlar va ularning o‘zbek tilidagi o‘rni. Toshkent: Universitet nashriyoti. 2021.
4. Pankhurst R. Digital Culture and Linguistic Change. Routledge. 2022.
5. Yuldasheva N. “O‘zbek tili morfologiyasida xorijiy birliklarning moslashuvi.” Til va jamiyat, №2. 2023.
6. Safarov A. “Til o‘zgarishlari va zamonaviy kommunikatsiya.” Filologiya masalalari, №4. 2024.
7. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge University Press. 2019.
8. Saidova D. Til va zamonaviylik: o‘zbek tilidagi yangilanish jarayonlari. Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti. 2023.